

Френски паремии от български произход и техните еквиваленти, аналози и варианти в българския език

Мерял Сабриева

French Proverbs of Bulgarian Origin and Their Equivalents, Analogues and Variants in Bulgarian: The article discusses the proverbs of Bulgarian origin that have entered the French language over the years and their equivalents and analogues in Bulgarian. Also presented are the corresponding French versions of proverbs, where such versions exist. The study demonstrates how proverbs travel from culture to culture proving that culture is a flexible and bilateral process.

Key words: Bulgarian Proverbs, French Proverbs, English Proverbs, Equivalents, Analogues, Variants.

ВЪВЕДЕНИЕ

Паремииите и техните непрестанни пътувания от култура в култура са доказателство, че глобалните процеси не са уникално или характерно само за XXI век явление. Неминуемо едни култури и езици имат по-голямо влияние над други, но много често влиянието и обменът между тях са взаимни. Този процес може да бъде и много дълъг и плавен във времето, дори неусетен. Така в българския език са навлезли около 3000 думи от френски произход. Привидно има много различия между двата народа – географски, културно-исторически, езикови, в манталитета, народопсихологията, душевността, обичаите, вярванията, вижданията. Езиците са неродствени – българският език принадлежи към славянската, а френският към романската езикова група. Но редом с това се откриват и прилики – това, че и двата езика принадлежат към семейството на индоевропейските езици, и двата народа изповядват християнството, обитават един и същ континент и др. Всичко това поражда интерес да се проследи не само френското влияние над българския език, а и обратния процес, защото никога едно влияние не е едностранно.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Понякога се срещат много варианти на една и съща паремия на различни езици, а съществуват и такива, чийто произход е невъзможно да бъде установен. За целта на настоящата работа ще се опитаме да проследим българските паремии, навлезли във френски език, заедно с техните френски варианти, ако има такива, и ще се опитаме да определим българските им еквиваленти и аналози. Определянето на аналозите е много по-трудно поради различния лексикален състав и съдържание и единственият помощен фактор за проследяването им в този случай остава смисълът.

За целта на работата е използван съвременен френски паремиологичен сборник – „Dictionnaire des proverbes et dictons“, F. Montreynaud, A. Pierron, F. Suzzoni (2012) [1]. Броят на всички разгледани български паремии, навлезли във френски език, са общо 48. Те могат условно да се разделят в 6 тематични групи: *човек, постъпки, добрите и лоши взаимоотношения, речта, жената, и животът и смъртта*. Всички резултати са представени в Таблица 1.

За разграничаване на различните видове пословични съответствия в българската съпоставителна паремиология се използват термините *еквивалент* и *аналог*. Важно е да се уточни, че граматичната структура може да варира в различните езици, затова тя не играе важна роля в определянето на еквивалентите и аналозите. Под еквиваленти разбираме „паремии с равнозначен лексикален състав, максимално пълна еквивалентност на повърхнинните структури и абсолютна еквивалентност на дълбинните структури“ [2]. Пример за такава двойка паремии от настоящото изследване са „*Chaque grenouille dans sa flaque*“ заедно с нейния вариант „*Chaque boeuf connaît son piquet*“ (букв. Всяко говедо знае своя кол), чийто

смисъл е „всеки знае своето място, своето положение“, и еквивалентът ѝ на български език „Всяка жаба да си знае гъола“. Друг пример може да се даде с паремията „Il n'y a point de forêt sans arbres tordus“, която има два еквивалента на български език: „Гора без сухо дърво не бива“ и вариант „Гора без криво дърво бива ли?“. Следващата паремия „Le loup peut changer de peau, il ne changera pas de caractère“ е с два варианта, като вторият е дивен – „Le loup change de poil, mais non de nature!“ и „Le loup alla à Rome et il y laissa de son poil mais non ses coutumes“ (букв. Вълкът ще отиде в Рим и там ще остави козината си, но не и навиките си). На български имаме еквивалента „Вълкът козината си мени, но нрава – не“ с варианти „Вълкът козината си мени, но нрава – никога“ и „Вълкът козината си мени, нрава не“.

Едно от определенията за аналозите е, че те са „изречения с неравнозначен лексикален състав, различни повърхнинни структури и с близки, сходни, но не еднакви значения на дълбинно равнище“ [2]. За пример може да се даде „Un saule ne peut donner du raisin“ (букв. Една върба не може да даде грозде), която има аналог на български – „Див глог питомно грозде не дава“. Също така, паремията „Si tu brûles un cierge pour Dieu, brûles en deux pour le diable“ (букв. Ако запалиш една свещ на Бог, запали две на дявола) има аналогична в езика ни – „Запали една свещ на бог и една на дявола“, а „Demande à qui a souffert, non à qui a voyagé“ (букв. Питай патил, не пътувал) има български аналог „Не питай старило, а питай патило!“ и неговия вариант „Не питай старило, питай патило“.

Измежду получените резултати има и такива, които имат както еквиваленти, така и аналози. Напр. „L'œil voit tout, sauf l'œil même“ с вариант „Oeil un autre oeil voit et non soi“ има еквивалент на български, „Очите всичко виждат, ала себе си – не“, както и аналог, известната библейска притча – Вижда сламката в чуждото око, а гредата в своето – не“, с варианти „Вижда сламката в окоето на другите, а не вижда гредата в своето“ и „Не види гредата, види иглата“.

Към темата за човека и по-точно за възрастните хора е и следващата паремия – „Ne demandez pas à un vieillard où il a des douleurs, mais où il n'en a pas“ (букв. Не питайте стар човек къде има болки, а къде няма такива) и неговият еквивалент на български език „Стария човек не го питат какво го боли, ами защо не го боли“. „Un cheval mort ne rue pas“ с буквален (но не смислов) еквивалент на български език „Умрял кон не рита“, чийто смисъл е „мъртвият не е опасен“, който има аналог на френски – „Homme mort ne fait pas la guerre“ (букв. Мъртъв човек не воюва).

Към следващата тематична група, постъпки, се числят следващите паремии: „Quand le Turc s'enrichit, il prend encore une femme ; quand le Bulgare s'enrichit, il se fait bâtir encore une maison“ с еквивалент „Турчин като забогатее – жена зима, а българин – къща прави“. Други много популярни български паремии, навлезли във френския език от български, са: „Три пъти мери, един път режи“ – „Prends trois fois les mesures avant de couper“ и „Две дини под една мишница не се носят“ с вариантите: „Не можеш да носиш две дини под една мишница“ и „Две любеници под една мишница не се носят“, като на френски имаме още „On ne peut porter deux pastèques sous le même bras“ с вариант „On ne peut pas courir deux lièvres à la fois“ (букв. Човек не може да гони два заека едновременно).

Друга паремия, съветваща как да използваме ресурсите си, парите си, е „Étends tes jambes selon ton tapis“. Тя има за еквивалент известната наша паремия с множество варианти: „Колкото ти стига чергата, толкова си простирай краката“, „Простирай си краката, колкото ти чергата стига“, „Краката ги опъваш според чергата“ и „Простирай се според чергата си“. Следващата обобщава – „Chacun tire la couverture à soi“ с дивен вариант от XII^{ти} век „Chacun moulin trait [tire] l'eau à lui“, тя има друг вариант, използван в Корсика: „Chacun tire l'eau à son moulin“ (букв. Всеки изтегля вода за своята мелница) и неин еквивалент е „Всеки дърпа юргана към себе си“ с варианти „Всеки дърпа чергата към себе си“ и

„Всеки тегли чергата към себе си“. Поредната пословица се отнася за безделния и мързелив човек – „L'homme oisif est bon prophète“ (букв. Безделният човек е добър пророк), с аналог „Мързеливия пророк става“ и вариант „Накарай мързеливия на работа, пророк да го направиш“. Друга двойка еквиваленти са „Le سراуд, voyant que l'on ferre le bœuf, a levé lui aussi la patte“ и нейният еквивалент – „Видяла жабата, че коват бивола и тя навирала крака“. На следващите две паремии предстои да им се определят еквивалентите и аналозите: „Qui croit aux rêves se nourrit de vent“ (букв. Който вярва в мечтите, се храни с вятър) и „Le village nourrit la ville“ (букв. Селото храни града).

Всички френски паремии от български произход, техните френски варианти и българските им еквиваленти, аналози и варианти са поместени в Таблица 1.

Таблица 1.

Български паремии навлезли във френски език, техните френски варианти и българските им еквиваленти и аналози на български език

Френски паремии	Българските им еквиваленти или аналози
човек	
Chaque grenouille dans sa flaque вар. Chaque boeuf connaît son piquet (букв. Всяко говедо знае своя кол)	екв. Всяка жаба да си знае гола
Un saule ne peut donner du raisin (букв. Една върба не може да даде грозде)	ан. Див глог питомно грозде не дава
Le loup peut changer de peau, il ne changera pas de caractère вар. Le loup change de poil, mais non de naturel др. вар. Le loup alla à Rome et il y laissa de son poil mais non ses coutumes (букв. Вълкът ще отиде в Рим и там ще остави козината си, но не и навиците си)	екв. Вълкът козината си мени, но нрава – не вар. Вълкът козината си мени, но нрава – никога вар. Вълкът козината си мени, нрава не
Il n'y a point de forêt sans arbres tordus	екв. Гора без криво дърво бива ли? вар. Гора без сухо дърво не бива
Si la chèvre ment, ses cornes ne mentent pas (букв. Ако козата лъже рогата ѝ не лъжат)	–
Ne demandez pas à un vieillard où il a des douleurs, mais où il n'en a pas (букв. Не питайте стар човек къде има болки, а къде няма такива)	екв. Стария човек не го питат какво го боли, ами защо не го боли
Un cheval mort ne rue pas вар. Homme mort ne fait pas la guerre (букв. Мъртъв мъж/човек не воюва)	екв. Умрял кон не рита
постъпки	
Quand le Turc s'enrichit, il prend encore une femme ; quand le Bulgare s'enrichit, il se fait bâtir encore une maison	екв. Турчин като забогатее - жена зима, а българин - къща прави
Le village nourrit la ville (букв. Селото храни града)	–
Chaque chèvre s'appuie sur ses propres pattes (букв. Всяка коза се осланя на своите собствени копита)	екв. Всяка коза за свой крак
Prends trois fois les mesures avant de couper	екв. Три пъти мери, един път режи
On ne peut porter deux pastèques sous le même bras вар. On ne peut pas courir deux lièvres a la fois (букв. Човек не може да гони два заека едновременно)	екв. Не можеш да носиш две дини под една мишница вар. Две дини под една мишница не се носят вар. Две любеници под една мишница не се носят

Френски паремии	Българските им еквиваленти или аналози
	ан. Ако гониш два заека, няма да хванеш ни един.
Étends tes jambes selon ton tapis (буке. Простирай краката според чергата си)	екв. Колкото ти стига чергата, толкова си простирай краката вар. Простирай си краката, колкото ти чергата стига вар. Краката ги опъваш според чергата вар. Простирай се според чергата си
Chacun tire la couverture à soi др. вар., XII ^m в.: Chacun moulin trait [tire] l'eau à lui вар. в Корсика: Chacun tire l'eau à son moulin (буке. Всеки изтегля вода за своята мелница)	екв. Всеки дърпа юргана към себе си вар. Всеки дърпа чергата към себе с вар. Всеки тегли чергата към себе си
Qui croit aux rêves se nourrit de vent (буке. Който вярва в сънищата/мечтите се храни с вятър)	екв. Който вярва на сънищата, пасе ветровете
L'homme oisif est bon prophète (буке. Безделният човек е добър пророк)	ан. Мързеливия пророк става вар. Накарай мързеливия на работа, пророк да го направиш
Le سراуд, voyant que l'on ferre le bœuf, a levé lui aussi la patte (буке. Жабата, виждайки, че коват бивола, също вдигнала крак)	екв. Видяла жабата, че коват бивола и тя навирила крака
добрите и лоши взаимоотношения	
Le lait couvert n'est pas lapé par les chats (буке. Покритото мляко не е лочено от котките)	екв. Завитото (покритото) мляко коткити не лочат вар. Захлупеното мляко котки не го ядат
Si tu brûles un cierge pour Dieu, brûles en deux pour le diable (буке. Ако запалиш една свещ на Бог, запали две на дявола)	ан. Запали една свещ на бог и една на дявола
Bats l'apprenti avant qu'il ait eu le temps de casser le pot à eau (буке. Набий чирака преди да е имал време да счупи гърнето за вода)	екв. Набий детето преди да счупи стомната
Pope ligoté, village en paix	екв. Вързан поп – мирно село!
Ton propre malheur te sera plus utile que le triomphe d'autrui (буке. Твоето нещастие/несполука ти е по-полезно, отколкото триумфът/победата на друг)	–
Demande à qui a souffert, non à qui a voyagé (буке. Питай патил, не пътувал)	ан. Не питай старило, а питай патило! вар. Не питай старило, питай патило
La corneille ne pique pas le bœuf pour le nettoyer, mais pour se nourrir (буке. Враната не кълве вола/говедото, за да го почисти, а за да се нахрани)	–
Si tu veux que la pomme tombe, secoue l'arbre (буке. Ако искаш ябълката да падне, разклати дървото)	–
On n'attrape pas un serpent la main nue (буке. Човек не хваща змия с голи ръце)	–
Si tu es l'ami du chamelier, fais baisser les portes de ta maison	–

Френски паремии	Българските им еквиваленти или аналози
<i>(букв. Ако си приятел на камилар, снижи вратите на дома си)</i>	
Si tu as un dos, il y a trois cents selles qu'on peut y bâter <i>(букв. Имаш ли гръб, има триста самари, които могат там да се поставят)</i>	екв. Имаш ли гръб – триста самари ан. На чужд гръб и сто тояги са малко
L'œil voit tout, sauf l'œil même вар. Oeil un autre oeil voit et non soi	екв. Очите всичко виждат, ала себе си – не ан. Вижда сламката в чуждото око, а гредата в своето – не ⁴ вар. Вижда сламката в окоето на другите, а не вижда гредата в своето вар. Не види гредата, види иглата
Le diable des Noirs est blanc <i>(букв. Дяволът на черните е бял)</i>	
Ne crache pas dans le puits où tu boiras	екв. Не плюй в кладенеца, от които ще пиеш
Qui creuse le fossé pour un autre y tombera le premier вар. Qui conduit dans le fossé, tombe le premier	екв. Който копае гроб другиму, сам пада в него
Nourris une corneille, elle t'arrachera les yeux <i>(букв. Храни гарван да ти извади очите)</i>	ан. Храни куче да те лае
On vend au marché plus de peaux d'agneau que de peaux de loup <i>(букв. На пазара продават повече агнешки кожи отколкото вълчи)</i>	екв. На пазара продават повече агнешки кожи отколкото вълчи
Le poisson est encore dans la mer et il a déjà mis la poêle sur le feu <i>(букв. Рибата е още в морето, а той вече е поставил тавата на огъня)</i> вар. Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant qu'on ne l'ait mis à terre <i>(букв. Не трябва да се продава мечка кожа преди да са я сложили на земята, т.е. човек не трябва да се хвали, докато целта не е достигната)</i>	екв. Рибата още в морето, той приготвил тигана
Si tu ne trouves pas d'ennemi, songe que ta mère en a mis un au monde <i>(букв. Ако не намираш враг, имай предвид, че майка ти е оставила един на света)</i>	ан. Брат за брата умира, ама и го убива
речта	
Une parole douce peut ouvrir même les portes de fer <i>(букв. Блага дума може дори железни врати да отвори)</i>	екв. Блага дума – железни врати отваря
Un mot qui est dit est une pierre jetée <i>(букв. Дума, която е казана е хвърлен камък)</i>	екв. Казана дума, хвърлен камък
Le silence irrite le diable <i>(букв. Тишината дразни дявола)</i>	екв. Мълчанието дразни дявола
жената	
Bon coq n'a jamais trop de poules <i>(букв. Добрият петел никога няма много кокошки)</i>	–
Bats ta femme pour en expulser les sept diables <i>(букв. Бий жена си, за да изкараш седем)</i>	–

Френски паремии	Българските им еквиваленти или аналози
<i>дъвола)</i>	
Fais confiance à ta chienne plutôt qu'à ta jolie femme (букв. По-добре имай доверие на кучето си, отколкото на красивата си съпруга)	ан. На жена, катър и куче, който хваща вяра, ум няма
животът и смъртта	
Dieu n'est pas sans péché : il a créé le monde (букв. Бог не е без грехове: той е създал света)	–
La vie est comme la lune, tantôt pleine, tantôt vide (букв. Животът е като луната, ту пълен, ту празен)	екв. Животът е като луна: кога пълен, кога празен
La vie est une échelle, les uns montent, les autres descendent	екв. Животът е като стълба — едни се качват, други слизат вар. Животът е стълба, едни се качват други слизат
Qui crie à la naissance, en mourant comprend pourquoi (букв. Който е викал при раждане, като умира разбира защо)	–
On ne peut emporter ses biens dans la tombe	екв. Имане се в гроба не носи вар. Имот се в гроба не носи
La terre est la seule amie de l'homme (букв. Земята е единственият приятел на човека)	–

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както вече казахме, броят на всички паремии, навлезли във френския от българския език, е 48, като някои от тях имат и други френски варианти (10), т.е общият брой с тях става 58. От всички изведените резултати в Таблица 1. става ясно, че френските паремии от български произход имат 27 еквивалента на български с 14 варианта и 11 аналога с 4 варианта. На 12 паремии съответствията предстоят да бъдат определени. В това число са: „*Bon coq n'a jamais trop de poules*“ (букв. Добрият петел никога няма много кокошки); „*La terre est la seule amie de l'homme*“ (букв. Земята е единственият приятел на човека), „*Si tu veux que la pomme tombe, secoue l'arbre*“ (букв. Ако искаш ябълката да падне, разклати дървото) и др.

В заключение може да се каже, че процесите на културен обмен, част от които представлява и паремииологичният обмен, не престават и в наши дни. Редом с появата на нови паремии процесите на взаимен обмен чрез появата на нови еквиваленти и аналози ще продължават във времето и занаяпред.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Montreynaud F., A. Pierron, F. Suzzoni. Dictionnaire des proverbes et dictons 817 p. Paris, Le Robert, 2012, ISBN 2849022381, p. 57, 66, 73, 83, 97, 186, 193, 453.

[2] Петрова, Румяна. Лингвокултурологично съпоставително изследване на английски и български пословици. Дисертация. София, БАН – Институт за български език, 2006; също и в: Лингвокултурология (Linguistic Culturology) – <http://lingvocult.uni-ruse.bg>, с. 64.

За контакти:

Мерял Сабриева, докторант към катедра “Европеистика и международни отношения”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, e-mail: msabrieva@uni-ruse.bg

Консултант:

Доц. д-р Румяна Петрова, Катедра “Европеистика и международни отношения”, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082-888 811, e-mail: roumyana.petrova@yahoo.com

Докладът е рецензиран.